

telsen – om end ikke ubestridt den ledende, selv ikke efter Staunings afgang. H.C. Hansen og især Vilhelm Buhl gjorde ham rangen stridig, og tager man befrielsesregeringen som målestok, havde de to sidstnævnte i 1945 endda »overhallet« Hedtoft med deres udnævnelser til henholdsvis finansminister og statsminister, mens Hedtoft kun fik jobbet som arbejds- og socialminister. Til gengæld blev Hedtoft efter befrielsen atter formelt indsat som partiformand. Denne position gjorde i de følgende år Hedtoft til den reelle socialdemokratiske topfigur, hvilket understreges af, at det var ham, der i 1947, da Socialdemokratiet endnu engang kom i besiddelse af regeringsmagten, blev udnævnt til statsminister. Hedtoft var dog ikke lige toneangivende i alle forhold. Især i økonomiske spørgsmål var han fortsat meget afhængig af H.C. Hansen og Buhl – samt den unge J.O. Krag, som blev protegeret af Hedtoft. Der var i hele perioden, især efter den socialdemokratiske regerings fald i 1950, men også efter Hedtofts genindsættelse som statsminister i 1953 og frem til hans død under Nordisk Råds session i Stockholm i 1955, hvisken i krogene om, at den impulsive og letbevægelige Hedtoft burde abdicere til fordel for den solide og stabile H.C. Hansen. H.C. Hansen begik dog aldrig »kongemord« på sit jævnaldrende bysbarn fra Århus, og derfor døde Hedtoft formelt på toppen hin januardag i 1955.

Alt dette får man god besked om i Thorsens biografi, der i overvejende grad er baseret på materialet i Hans Hedtofts arkiv på Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv. Det lykkes Thorsen at komme tæt på mennesket og politikeren Hedtoft. Beskrivelsen af Hedtoft som en politiker, der investerede sig selv i politikken, udlevede den i eksistentiel forstand, og derfor måske også brændte ud relativt hurtigt, virker vel-

funderet. Og det samme må siges om redegørelserne for hans politiske og magtmæssige placering inden for partiet.

Når biografien alligevel næppe vil betragtes som tilfredsstillende af faghistorikere, skyldes det, at bogen ofte er meget overfladisk i sin politiske analyse. Kritikken går på både form og indhold. Bogen er skrevet med alt for lange citater, endda i en form, hvor taler eller manuskripter ofte gengives i referende form i stedet for direkte citat. Sprogbruken, der veksler mellem præsens og imperfektum, skaber muligvis »afveksling« (som det er forfatterens udtrykte håb i forordet), men også forvirring og mangel på rytme. Samtidig er notehenvissningssystemet alt andet end gennemskueligt.

Den største umiddelbare mangel er imidlertid, at bogen bygger på for lidt materiale. Det springer især i øjnene, at megen af den relevante eksisterende forskning slet ikke er inddraget. Det rammer selve kvaliteten af analysen. Man kan således komme betydeligt mere i dybden, end det sker i denne bog. Det gælder eksempelvis med hensyn til analyserne af 9. april-erfarelsens betydning for Hedtofts tilgang til sikkerhedspolitikken efter 2. Verdenskrig, baggrunden og prioriteringerne i Hedtofts ubestrideligt store nordiske engagement, Hedtofts rolle og holdning til Danmarks NATO-tilslutning samt meget mere.

Kan man derfor sige, at politikeren Hedtoft er rimeligt behandlet i denne biografi, gælder det desværre ikke hans politik.

Thorsten Borring Olesen

Niels Hørlück Jessen, Anders Myrtue, Per Grau Møller og Erland Porsmose (red.): *Landdistrikterne 1950-2050*. (Odense Universitetsforlag, 1997). 155 s., 175 kr.

Denne antologi består af indlæg fra det 14. bebyggelseshistoriske symposium ved Odense Universitet, der blev afholdt 9-10. november 1995. Bogen giver på relativt få sider et samlet og ret fyldestgørende billede af den nutidige, danske landdistriktsforskning. På bagsiden læser man: »Hvordan er fremtidsudsigterne for befolkningen på landet, hvor landbruget er kommet i mindretal, og hvor bybefolkningen er flyttet på landet eller har et forhold til landdistrikterne som rekreativt område?« Dette spørgsmål belyses ud fra så forskellige fagdiscipliner som nationaløkonomi, kultur- og idéhistorie, landskabsøkologi og etnologi.

På et helt overordnet plan omhandler de otte artikler den 'folkevandring' mellem land og by, der har fundet sted i Danmark fra 1950'erne til i dag. I denne periode afvandrede således mere end 250.000 fra landbrugserhvervet, ligesom der udvandrede omkring 1 million fra bykerne til forstæderne. Alle artikelforfatterne tager mere eller mindre eksplicit stilling til, hvorfor dette skete, og hvilke konsekvenser det har fået for de danske landdistrikter.

Tre af forfatterne finder årsagerne til udviklingen langt tilbage i historien. Per Grau Møller skildrer, hvorledes den urbane struktur – synliggjort i bebyggelsen – efterhånden fortrænger den rurale struktur på grund af de øgede transportmuligheder og de forbedrede vilkår for sekundære og tertiære erhverv fra midten af 1800-tallet. På lignende måde, men ud fra et mere kulturhistorisk perspektiv viser Erland Porsmose, hvorledes urbaniseringen på landet kan spores tilbage til 1500-1600-tallet, i form af de kulturlandskaber, de adelige anlagde omkring deres herregårde, og som de skabte ud fra rekreative interesser som jagt og fiskeri. Heraf udspringer det, Porsmose kalder 'fritidslandskabet', som vi finder det i nutidens Danmark. Bredt

idéhistorisk og med et internationalt udikig sporer Svend Erik Larsen urbaniseringen som den revolutionerende tvedeling af et sted og dets brug, der fulgte med den nye naturvidenskab fra og med renæssancen. Hermed fandtes der ikke mere steder, hvis natur det var at give plads til agerdyrkning, til rekreative interesser eller til by. Natur var ikke mere »bundet af sted«: det var blevet underlagt landskabs- og byplanlæggerne, hvilket Larsen viser i sin skildring af anlæggelsen af Prospect Park i Brooklyn i 1867. Det udenfor byerne blev således gjort til 'oplevelseslandskaber' for bybefolkningen og hermed til en del af urbaniteten.

Hos de øvrige forfattere er der lagt mindre vægt på de lange, historiske linjer. Her er det først og fremmest den økonomiske historie siden 1950, der danner udgangspunktet for forklaringerne. Jørgen Primdahl viser, hvordan den offentlige regulering som »produkt af udviklingen« og næsten »i blinde« har indvirket på landbruget og landbrugslandskaberne gennem »program-planlægning«. En lignende kritik kan man finde hos Esben Hedegaard, der dog i højere grad angriber de mere eller mindre virkelighedsfjerne visioner om landdistrikternes fremtid, f.eks. visionen om et økologisk, decentraliseret samfund. Gunnar Solvang kritiserer den planlægning, der er foretaget gennem 1980'erne, for ikke at have inddraget de mennesker, den skulle tjene. Ønsker og forventninger i lokalsamfundet samt hos dets potentielle tilflyttere er der ikke blevet taget nok hensyn til.

Hvilke konsekvenser har alt dette haft for de danske landdistrikter? Hvilken fremtid har de? For at forhindre den marginalisering, der fortsat sker af befolkningen på landet, foreslår Grau Møller en »erhvervslokalisering« gennem positiv støtte fra det offentlige. Det er her vigtigt også at 'lokke' hobbylandmænd

til, der vil kunne overtage de fraflyttede landmænds rolle som naturforvaltere. Desuden er det nødvendigt, at de økonomiske vilkår ved køb af tidligere landbrugsjendomme bliver forbedret.

Det sidste er helt centralt for Solvang, der mener, det er tilflytteren, der er initiativtageren i fremtidens landdistrikssamfund, frem for alt lokket til af lokalsamfundets menneskelige og kulturelle værdier. Mulighederne er der i hvert fald, som det tydeligt fremgår af Nils Karl Sørensens artikel, der omhandler det store overskud af stuehuse. I 1982 var der således 1,6 stuehus for hver landbrugsbedrift, i 1995 næsten 2,2 stuehuse pr. landbrugsbedrift! Også Porsmose tror på, at det er de symbolske værdier, man bør satse på i fremtiden. Således vil det være muligt at benytte landdistrikternes turismemæssige attraktioner – de rekreative såvel som de kulturhistoriske – som »redningsplanke« for en bevaring af kulturlandskaberne.

På et mere generelt plan er det et bedre vidensgrundlag for såvel forskningen som planlægningen, der savnes – såvel på makroniveau i form af statistiske data, som på mikroniveau i form af etnologiske undersøgelser af nutidens lokalsamfund. Kun med et sådant »konstruktivt udgangspunkt« er det muligt at nærme sig det, Solvang efterlyser som en »menneskenær og samfundsrelevant planlægning«.

Landdistrikterne 1950-2050 afslører en kompleks virkelighed i de danske landdistrikter, der i disse år undergår en forvandringsproces, vi kun ved alt for lidt om. Bogen er med til at udfylde dette tomrum. Det tværfaglige, holistiske perspektiv synes i denne sammenhæng at være en stor styrke.

Gunnar Lind Haase Svendsen

Lars Bille: *Partier i forandring*. (Odense Universitetsforlag, 1997). 386 s., 298 kr.

Politiske kommentatorer bryder jævnligt ud i jeremiader over de politiske partiers triste og accellererende forfald i efterkrigstiden. Blandt de fremtrædende klagepunkter er en antagelse om, at partierne oplever et dalende medlemstal, at partiledelserne afkobler de menige medlemmer i valg- og beslutningsprocesserne, at en voksende finansiel uafhængighed af medlemmerne finder sted på grund af indførelsen af statsstøtte, samt at ekspertvælde vinder frem gennem ansættelsen af professionelle rådgivere i partierne. Senest nød journalisten Torben Krogh med bogen *Farvel til partierne* en betydelig opmærksomhed med sådanne påstande. Indtil Lars Billes undersøgelse har der også nærmest været frit slag, idet partiudviklingen i Danmark faktisk har været meget dårligt undersøgt, men det er der nu i vidt omfang rådet bod på (hvilket Krogh dog valgte at overse).

Partier i forandring rummer resultater fra en undersøgelse af otte partiorganisationers udvikling i perioden 1960-95. De otte partier er fire gamle, Socialdemokratiet, Venstre, Det konservative Folkeparti og Det radikale Venstre, og fire nye, Socialistisk Folkeparti, Kristeligt Folkeparti, Fremskridtspartiet og Centrum-Demokraterne. Hermed må den overvejende del af dansk partiliv siges at være dækket ind, samtidig med at man får et grundlag for at udtale sig om forskellige partityper. Det hører desuden med, at bogen er et dansk bidrag i et internationalt forskningsprojekt, hvor partiudviklingen undersøges i 11 vesteuropæiske lande samt USA med henblik på at etablere sammenlignelige data landene imellem.

Kapitel 1, »Partier og demokrati«, redegør kortfattet og klart for forskellige teoretiske opfattelser af demokratiet og af de politiske partiers funktion heri. Centralt for nærværende analyse står antagelsen om, at »de politiske partier